

Pääkirjoitus

Mikä estää työttömyyden puolittumisen?

Tässä *Aikakauskirjan* numerossa teemana on työmarkkinoiden murros. Kuten kaikki tietävät, murroksen merkittävin oire on sitkeästi jatkuva suurtyöttömyys, jota perustellusti voidaan pitää kansakunnan suurimpana ongelmana tällä hetkellä. Siten Kansantaloudellisen yhdistyksen tämänsykyisen teemailtapäivän aiheen valinta oli ajankohtainen.

Kuten lukija voi havaita, teemapäivän esitelmissä käsitellään palkkaeroja, yritysten sisäisiä työmarkkinoita, aktiivista työvoimapolitiikkaa, työttömyysturvaa ja tulopolitiikkaa. Koko-usesitelmät valottavat monia mielenkiintoisia Aspekteja suomalaisten työmarkkinoiden toiminnasta. Ne eivät kuitenkaan vastaa suoraan kysymykseen siitä millä keinoin suurtyöttömyytemme olisi puolitettavissa ennen vuosikymmenen loppua.

Tämä ei ole mitenkään poikkeuksellista nykyään; työttömyyttä on tapana lähestyä ensisijaisesti mikrotaloudellisena, työmarkkinoiden omaan toimintaan tai toimimattomuuteen liittyvänä ongelmana. Sen vuoksi taloustieteilijät eivät ole erityisen innokkaita keksimään työttömyyden alentamiseksi mitään suurta makrotason ratkaisua. Hyviä esimerkkejä tästä ovat äs-

kettäin ilmestyneet OECD:n ja EU:n työttömyysraportit. Niissä työllisyyttä halutaan parantaa rakenteellisilla uudistuksilla eli lisäämällä palkkojen joustavuutta, rajoittamalla palkkojen nousua, kasvattamalla palkkaeroja sekä heikentämällä sosiaaliturvaa. Toisin sanoen makrotaloudesta on siirrytty lähes puhtaasti mikrotalouden pariin pohtimaan sitä miksi yritysten ei kannata työllistää tai miksi työttömien ei kannata hakeutua töihin.

Myös Suomessa taloustieteilijät ovat onnistuneet nostamaan esiin nämä samat kysymykset kansallisiksi puheenaiheiksi; tänä vuonna talouspoliittista keskustelua ovat meillä hallinneet kannustinloukut ja verokiila. Varsin yleisesti on alettu argumentoida, että liian hyvä sosiaaliturva ei kannusta riittävästi työttömiä hakeutumaan töihin eikä hyväksymään kyllin alhaisia palkkoja. Toisaalta verokiilan väitetään tekevän työllistämisen yrityksille kohtuuttoman kalliiksi.

Puheet kannustinloukuista ja verokiilasta - jotka edelleenkin eivät perustu kovin systemaattiseen tutkimukseen vaan enemmänkin mielipiteisiin - koskettavat varsin olennaisia osia pohjoismaisesta hyvinvointivaltiomallista.

Verokiilahan johtuu nimenomaan niistä veroista ja maksuista, joilla rahoitetaan eläke- ja työttömyysturvaa sekä julkisia menoja. Verokiilan radikaali supistaminen on mahdollista vain, jos sosiaaliturvaa ja julkisia palveluja heikennetään olennaisesti. Tällöin tietysti poistuisivat kannustinongelmat, mutta samalla jouduttaisiin myös luopumaan perinteisestä hyvinvointivalttiosta. Monen keskustelijan mielestä tämä ei välttämättä olisi kovin huono asia.

Verokiilalla ja kannustinloukuilla on todennäköisesti merkitystä työttömyyden kannalta mutta niiden todellinen merkitys on tämänhetkisen tietämyksemme valossa kuitenkin epäselvä. On mahdollista, että niiden vaikutus on jopa marginaalinen; valtavaa työttömyyttäme ei voida tyhjentävästi selittää näillä tekijöillä. Välillä tuntuukin siltä että suomalaisessa työttömyyskeskustelussa on keksitty uudelleen Yhdysvalloissa noin 20 vuotta sitten syntynyt tarjonnan taloustiede ja uskonservatiivinen hyvinvointivaltion kritiikki.

Taloustieteellinen asiantuntemus voisi tuoda suhteellisuudentajua kotimaiseen keskusteluun esimerkiksi muistuttamalla niistä kokemuksista, joita Yhdysvalloissa on saatu tarjonnan taloustieteen soveltamisesta: miten veronalennukset eivät olekaan johtaneet odotettuun työvoiman tarjonnan kasvuun vaan pysyvään budjettialijäämään. Suomalainen verokiilakin voitaisiin asettaa kansainväliseen vertailuun ja pohtia vakavasti sitä kuinka suuri osa työttömyydestä voidaan sillä selittää.

"Kasvu yksin ei riitä" - vai riittääkö?

Usko ekspansivisen makrotalouspolitiikan mahdollisuuksiin työllisyyden parantajana on meillä lähes olematonta eikä luottamus talouden kasvumahdollisuuksiinkaan ole kovin vankka. Finanssipolitiikan tehtävänä nähdään

budjetin tasapainottaminen ja rahapolitiikalla tavoitellaan mahdollisimman alhaista inflaatiota. Siten kummallekaan keskeiselle talouspolitiikan lohkolle ei jää mahdollisuuksia toimia talouskasvun kiihdyttäjänä. Talouskasvun toivotaankin sikiävän itsestään yksityisen sektorin toimista. Ehkä tästä syystä on julkisessa keskustelussa tullut jo tavaksi hokea, että "kasvu ei yksin riitä poistamaan työttömyyttä" - ilmeisesti sen paremmin kuitenkaan miettimättä mitä tällä itse asiassa tarkoitetaan.

Väite kasvun riittämättömyydestä on periaatteessa väärä. Ensiksikin kasvu ja työllisyys kulkevat aina käsi kädessä; jos uusia tuottavia työpaikkoja syntyy, syntyy niissä myös väistämättä tuotannon kasvua. Siten työllisyyden paranemiseen liittyy määritelmän mukaisesti aina vastaava tuotannon kasvu. Tämä riippuvuus toimii edelleen varsin hyvin. Voidaankin helposti laskea Pekkasen työryhmän tavoin, että työttömyyden puolittaminen vuoteen 2000 mennessä edellyttäisi noin 5 prosentin talouskasvua vuosittain. Tätä pidetään ilmeisesti jotenkin utopistisena lukuna - niin nopeana kasvuvauhtina ettei sitä voida saavuttaa. Julkisessa keskustelussa ei kuitenkaan ole problematisoitu sitä, mikä nimenomainen tekijä estää kasvutavoitteen saavuttamisen; mikä on se rajoite joka viime kädessä estää taloutta kasvamasta kyllin nopeasti?

Voisi kuvitella, ettei työvoimasta ainakaan ole pulaa - ja jos ammattitaidosta on puutetta, niin mikä estää kouluttamasta? Edellä mainittujen kannustin- ja verokiilaongelmien uskotaan hidastavan työllistymistä jossain määrin. On tosin epäselvää missä määrin kiilat ja kannustimet todellisuudessa estävät työllistymistä - uusia työpaikkojahan on viimeisen puolentoista vuoden ajan kuitenkin syntynyt. Lisäksi Lipposen hallitus on luvannut purkaa mahdollisia loukkuja ja jonkin verran alentaa verokiilaa.

Kasvumahdollisuuksia voi rajoittaa riittämätön tuotantokapasiteetti tai epävarmuus energian saannista. Tällaiset pullonkaulat voidaan kuitenkin korjata investoimalla, jos investoiminen vain on kannattavaa tai mahdollista.

Lopulta investointien kiihtyminen voi laukaista kasvua estävän maksutaserajoitteen. Tämä uhka on kyllä todellinen, mutta se ei ole ongelma lähitulevaisuudessa; vaihtotaseen kehitys riippuu myös kilpailukyvästä, johon voimme itse jonkin verran vaikuttaa. Nopean kasvun voidaan niinkään pelätä johtavan inflaation kiihtymiseen. Tämäkään uhka ei vaikuta tällä hetkellä kovin todelliselta; onhan Suomen Pankin pohjahintainflaation kehitys kääntynyt tänä syksynä peräti negatiiviseksi.

Riittävän nopean kasvun kannalta kriittisiä tekijöitä ovat yritysten ja kotitalouksien investointi- ja kulutus päätökset. Kasvun keskeinen rajoite tuntuu olevan taloudenpitäjien epävar-

muus. Yritystoiminta on tällä hetkellä kannattavaa mutta epävarmuus hyvän tilanteen jatkumisesta huolestuttaa yrityksiä ja estää rohkeamman toiminnan laajentamisen. Kotitalouksilla on sama ongelma; epävarmuus tulevasta työllisyys- ja korkokehityksestä estää niitä investoimasta asuntoihin, vaikka nimellinen korkotaso on painunut jo varsin alas. Toisaalta odotettu reaalkorko voi edelleen olla korkea, jos inflaatio-odotuksia ei ole. Tällainen tilanne jossa kysyntä ei elvy suhteellisen alhaisista koroista huolimatta muistuttaa keynesiläistä likvideettikuilua; rahapolitiikka tulee voimattomaksi koska "narulla ei voi työntää". Tällöin joudutaan palaamaan takaisin makrotaloudellisten kysymysten pariin.

Jaakko Kiander